

Аннотация

В статье анализируется международный опыт проектирования и строительства железнодорожных вокзальных комплексов в свете использования экологических технологий и систем энергостандартов (LEED, BREEAM и др.).

Ключевые слова: экологический стандарт, железнодорожный вокзальный комплекс, экологическое строительство.

Annotation

The article analyzes international experience in design and construction of railway station complexes by using environmental technologies and system of energy standards (LEED, BREEAM и etc.).

Keywords: environmental standard, railway station complex, ecological construction.

УДК 72.067.2

К. С. Майстренко,

аспірантка кафедри теорії архітектури

Київського національного університету будівництва та архітектури

**МІСЦЕ ТА ЗНАЧЕННЯ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В
АРХІТЕКТУРІ**

Анотація: визначено основні напрямки соціологічного дослідження в архітектурі; розглянуто витoki суспільного еволюційного розвитку, соціологічні аспекти впливу на розвиток архітектури та формування світогляду архітектора.

Ключові слова: архітектура, соціологія, соціологія архітектури, соціальний зміст архітектури, соціальний вплив, соціальні функції, рівні соціального дослідження.

Постановка проблеми: Сьогодні актуальним є питання соціологічних досліджень для формування соціального замовлення при проектуванні об'єктів архітектури та архітектурного середовища в цілому.

Динамічний розвиток індустріалізації та урбанізації визначив специфіку удосконалення розвитку архітектурної діяльності. Протягом історичного періоду, архітектура, як сфера художньо-проектної діяльності, сформувалась в самодостатній вид професійної діяльності, в якому визначилися загальні

принципи соціологічного впливу та нові соціальні стандарти для проектування архітектурних об'єктів різного функціонального призначення та архітектурного середовища. На сьогодні актуальними та важливими є питання узгодження вимог соціологічних та технологічних стандартів при проектуванні архітектури житлового середовища та житлових об'єктів через соціологічні дослідження.

Мета публікації: Розглянути місце та значення соціологічного дослідження в архітектурі за допомогою визначення специфіки соціальних характеристик суспільства (соціума) та соціологічних класифікацій; охарактеризувати особливості становлення та розвитку проектної діяльності в архітектурному проектуванні в контексті соціальних досліджень.

Основна частина:

Актуальність аналізу напрямків соціологічного дослідження для вивчення специфіки та стратегії розвитку архітектури в цілому обумовлена динамічним розвитком суспільства в період науково-технічного прогресу. Взаємозв'язок двох дисциплін - архітектури та соціології, доповнюють одна одну та спрямовують на розвиток нової науки - соціології архітектури.

Дослідження соціологічних функцій та їх вплив на розвиток архітектури має важливе наукове та практичне значення. Уява про соціальний аспект впливу на архітектуру відкриває нові перспективи та напрямки соціально - гуманітарної методології в архітектурі. Як зазначив Г. С. Вежель, архітектурна діяльність завжди була, є і буде організацією соціального прогресу в часі і просторі, що здійснюється за допомогою специфічного матеріально - художнього засобу або архітектурною формою [1.С. 125].

На сучасному етапі методологічні взаємозв'язки архітектури та соціології розглядаються в трьох напрямках:

1. Соціологія урбаністики;
2. Соціологія архітектури;
3. Соціологічний метод дослідження історично – архітектурних об'єктів.

Розглядаючи соціологічного методу дослідження через призму архітектури дає можливість узагальнити базові соціальні стандарти в архітектурі на сучасному етапі розвитку суспільства.

Соціологічні аспекти урбаністики розглядалися в роботах Глазичева В. Л., Х. Делитц, Хачагрянця К. К. та інших, в яких висвітлювалися проблеми та досліджувалися питання про розвиток міст з огляду на соціологічний підхід і використання соціологічних методів до існуючого та проектного урбаністичного середовища [5, 4, 9].

Соціологічні аспекти архітектури спрямовують два концептуальні напрямки: перший - ретроспектива, це дослідження та аналіз соціального

фактору в історії становлення та розвитку архітектури в цілому; другий – перспектива, це соціальна політика в стратегічних напрямках розвитку архітектури на сучасному етапі розвитку суспільства.

Соціологія архітектури вивчає суспільство через архітектуру, враховуючи структуру населення, а соціологічний метод дослідження історично - архітектурних об'єктів узагальнює специфіку суспільства, яке є творцем об'єктів архітектури та архітектурного середовища в цілому.

В історії архітектури є ряд досліджень з використанням соціологічних підходів. Це праці Г. С. Вежель, А. І. Власова, М. Н. Микишасьєва, А. Н. Торощевої, А. В. Іконніков, В. Л. Хайт та інших [1, 2, 11, 8].

Для аналізу розгляду методології соціологічного дослідження в архітектурі необхідно брати до уваги взаємодію трьох дисциплін: архітектуру, соціологію, історію, які пов'язані одна з одною.

(Див. Сх. 1).

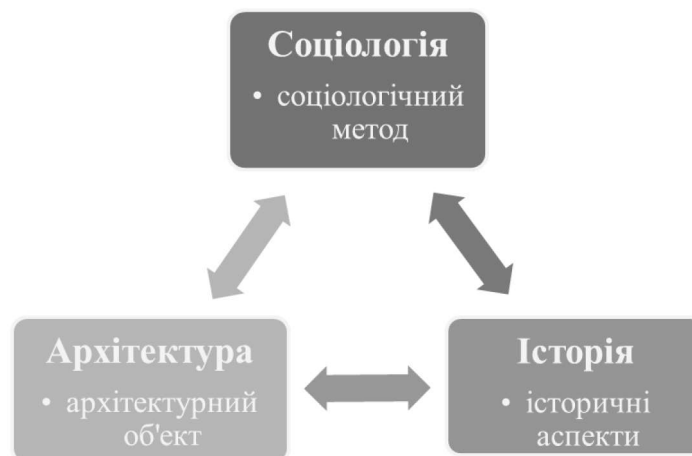

Схема 1. Взаємозв'язок архітектури, історії та соціології.

Соціологія та історія характеризуються «органічною єдністю». Як стверджували засновники соціології єдність історії та соціології в тому, що без знань конкретних історичних фактів неможливо усвідомити процес розвитку самих об'єктів соціологічного дослідження. Значення соціальної складової в архітектурі зазначало багато науковців. Адже архітектура – це середовище людини безпосередньо та суспільства в цілому.

Використання соціологічного методу аналізу суспільства до архітектурного об'єкту дає можливість усвідомлення його сутності в контексті історичного моменту та пошук соціального та соціокультурного змісту в цілому тому, що «архітектура – это зеркало создавшего ее общества» [2.С. 39].

Для того, щоб визначити методологічні можливості соціологічного підходу до питань архітектури, необхідно брати до уваги класифікацію методологічних підходів в соціології та рівні соціологічних досліджень. Це дає

можливість визначити системний аналіз методологічних основ в тих чи інших дослідженнях. Рівні соціологічних досліджень розподіляються на :

1. Теоретичний (дедуктивний)
2. Імперичний (індуктивний)

В теоретичному дослідженні враховується вплив соціологічних факторів, побудова гіпотез та концепцій. А основним завданням імперичних досліджень є накопичення фактів і даних, статичний та кількісний аналіз. (Див. Сх.2).

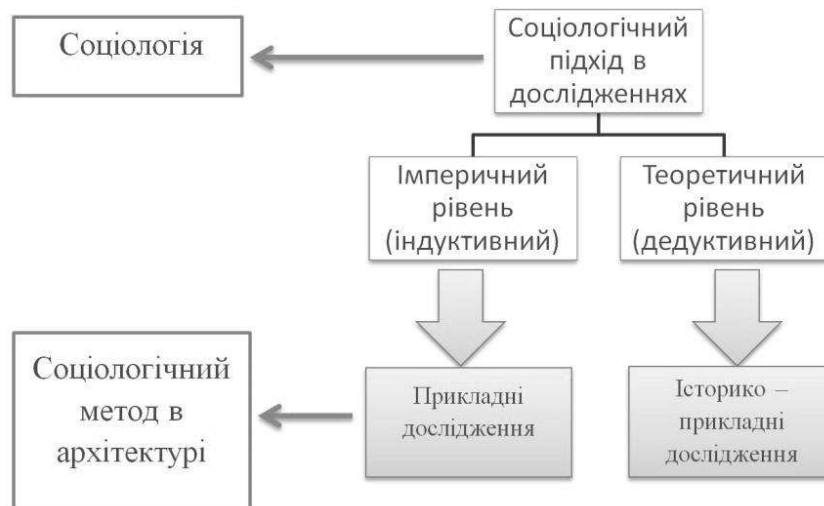

Схема 2. Застосування соціологічних рівнів в архітектурі.

Імперичний рівень соціологічних досліджень використовується, як правило в дослідженнях спрямованих на процес архітектурного проектування та практичне застосування їхніх результатів. Про це в своїх працях зазначає В.Л.Глазичев « ... В рамках социологического подхода можно построить «мостики перехода» между уровнем общества и архитектуры в целом. Социологического подхода по отношению конкретного проекта, конкретного задания на проектирования » [5]. Такі процеси реалізуються на етапі підготовки технічного завдання для проектування нових об'єктів, а також на етапі дослідження відношення суспільства у відповідності до соціальних стандартів, до існуючих архітектурних об'єктів та архітектурного середовища в цілому. Наприклад, за часів радянського періоду перед архітекторами ставилися ряд прикладних соціально - архітектурних задач. Хачарянц К.К. узагальнює ці задачі в два теоретичні положення. Перше – це пошук архітектурної моделі в соціальному середовищі, друге – визначення соціально - функціональних стандартів до архітектурних об'єктів у відповідності до функціонального призначення [4. С. 92].

Велика увага приділяється теоретичному рівню – це соціально-методологічна основа для історико - архітектурних досліджень. Такий підхід, як зазначає А.Я.Фліер, дає можливість вивчати архітектурний об'єкт через «

«фокус места и времени» и позволяет лучше раскрыть не только анализ его архитектурной формы, а и культурно – историческое содержание » [6.С. 32-33].

Для визначення архітектурних задач доцільно використовувати теоретичний рівень соціологічних досліджень, який дає можливість розглядати широкий спектр соціально - архітектурних проблем та спрямовувати пошуки для їх стратегічного вирішення.

Розглядаючи більш конкретні принципи в соціологічному методі необхідно брати до уваги ті аспекти, які мають безпосередньо зв'язок з соціальним характером. Такі аспекти умовно можна розділити на три групи: соціальні особливості та характеристики суспільства (соціуму), які впливають на об'єкт дослідження, типи впливу соціального характеру, характеристики об'єкту для соціологічного підходу дослідження (Див. Сх.3).

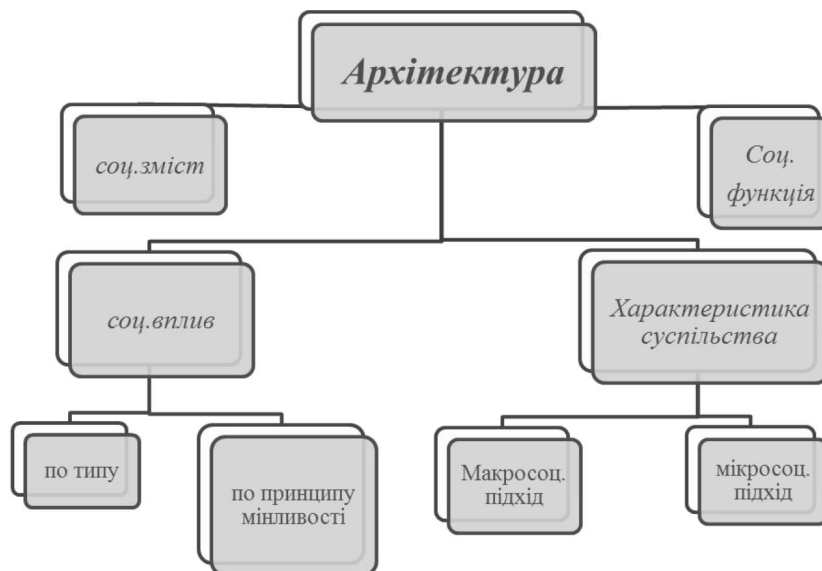

Схема 3. Соціологічні аспекти в архітектурі.

Результати застосування соціологічного методу є усвідомленням соціокультурного змісту архітектурного об'єкту. Одна з важливих складових в соціологічному підході є соціальна функція. З точки зору соціології, соціальна функція лежить в «основе процесса социальной интерпретации» [3.С. 65.]. Для архітектури соціальна функція є базовою для архітектурного об'єкту, яка визначає його зміст і певні умови його існування.

Основні соціальні функції, які впливають на архітектуру: захисна, регулятивна, естетична, огорожувальна, соціально-комунікативна, ідеологічна, світоглядна, розважальна. Соціологічні функції архітектури тісно взаємозв'язані між собою та відповідно охоплюють весь спектр почуттів та світосприйняття людиною. Аналіз соціологічних функцій дає можливість

усвідомлення взаємодії архітектури та людини (суспільства на різних комунікативних рівнях).

Визначення соціальних функцій під час соціологічного аналізу дає можливість визначити значення та роль архітектурного об'єкту дослідження в конкретному суспільстві, в конкретний часовий період (Див. Таб.1).

Таблиця 1.

Виявлення та вплив соціальних функцій на архітектурний об'єкт.

Соціальні функції	Вплив соціальних функцій на архітектурний об'єкт
1.Захисна функція	Створення фізичних умов існування і діяльності людини.
2.Огороджувальна функція	Створення умов єдиного простору з обмеженням кордонів, що забезпечує потреби людини або груп людей в цілому.
3.Регулятивна функція	Вписування архітектурного об'єкта в певне середовище у відповідності з традиціями та культурою суспільства.
4.Соціально-комунікативна функція	Створення середовища для розвитку і функціонування певного типу соціуму і відносин у ньому.
5.Розважальна функція	Забезпечення емоційної взаємодії архітектури і людини (суспільства).
6.Естетична функція	Процес сприйняття людиною архітектурної споруди та вплив на його свідомість, мислення і психіку різних естетичних категорій, таких як гармонійне – дисгармонійне, прекрасне - потворне.
7.Освітньо – виховна функція	Функція характеризує зв'язок архітектурних споруд із значущими історичними та культурними подіями, проявляючись у засобах монументально - декоративного мистецтва: фреска, вітражі, барельєфи. Є посередником між людьми різних поколінь, історичних епох, субкультур.
8.Ідеологічна функція	Архітектурні об'єкти є носіями соціальних цінностей, які складають основу офіційної ідеології держави (соціуму).
9.Світоглядна функція	Уявлення людини про світ і взаємовідносини людини зі світом, що виражаються в архітектурному об'єкті в тому чи іншому суспільстві та часу.

При соціологічному дослідженні в архітектурі необхідно розглядати і соціальний вплив на архітектурний об'єкт. Хайт В.П. зазначає, що «социальные изменения влекут изменения архитектурных форм или искусство опережает общественное развитие, «проигрывая» будущие сценарии в собственном проблемном поле» [8.С. 22]. Враховуючи історію розвитку соціологічного дослідження в архітектурі можна зазначити, що в соціологічних дослідженнях велике значення мають місце аналізу :

1. В деяких випадках соціологічний аналіз є опорним (базовим) для усвідомлення архітектурних об'єктів ;
2. В інших випадках соціальний аналіз є додатковим (другорядним) для дослідження архітектурних об'єктів.

Дуальність характеру соціологічних досліджень дає можливість не лише прямого усвідомлення питань архітектури через взаємодію та вплив соціальних факторів, але й розуміння впливу зворотної дії архітектури на соціальні фактори. Як приклад, Воронін М.М. зазначає, що по архітектурі споруд та їх розміщенні на території (чи в структурі міста) можна робити висновки про соціальну топографію, «характер стен Детинца во Владимире свидетельствует о росте политической активности горожан, от которых феодалы вынуждены прикрываться монументальными крепостными стенами ». [7.С. 48]

Різні види впливу соціальних факторів на питання становлення та розвитку архітектури визначаються різними методологічними підходами в дослідженнях. Отже, необхідно розглядати систематизацію та класифікацію видів соціального впливу на архітектурний об'єкт з позиції оновлення та змін. Очевидно, соціальний вплив ділиться на два типи: статичний та динамічний (Див. Сх.4).

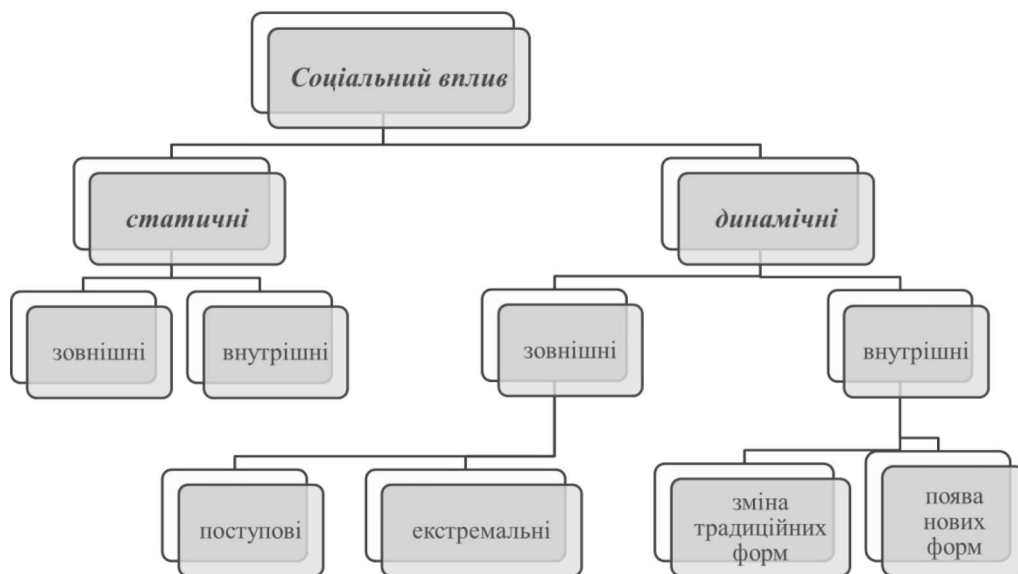

Схема 4. Класифікація видів соціального впливу на архітектурний об'єкт.

Статичний тип. В соціологічному аналізі архітектурних об'єктів до статичного типу соціального впливу відноситься той аналіз, в якому не використовується хронологічний підхід, тобто це констатація фактів «архітектурний об'єкт – це соціум в конкретний момент часу» [9.С. 1].

Динамічний тип. В соціологічному аналізі архітектурних об'єктів до динамічного типу соціального впливу відноситься фактор часу конкретного періоду. Фактор часу визначає динаміку постійних трансформацій взаємозв'язків соціальних явищ та їх вплив на архітектурний об'єкт в цілому (на соціальні стандарти з питань архітектури). В свою чергу на типи соціального впливу впливають зовнішні та внутрішні фактори. Зовнішні – це відношення до архітектури соціального середовища. Внутрішні – це відношення безпосередньо до архітектурного об'єкту.

Статичний зовнішній вплив обумовлює соціально – історичний аналіз існуючих архітектурних споруд на певному відрізку часу. Іншими словами, аналіз соціально - значущих архітектурних об'єктів, які впливали на подальший розвиток архітектури в цілому. Статистичні внутрішні аспекти соціального впливу визначають фактори формотворення в архітектурному об'єкті у відповідності до соціальної моделі життєустрою. Наприклад, Р. Едельман стверджує, що соціальна структура російської сім'ї кінця XIX – початку XX ст.. впливала на облаштування внутрішнього простору житлової будівлі (інтер'єру), яке було організовано згідно з поділом на чоловічу і жіночу половини, тобто пристрій спальних місць відображало ієрархію поколінь [10.С. 11].

Динамічний тип соціальних явищ за характером змін поділяється на поступові та екстремальні (катастрофічні). Поступові протікають в часі більшого історично - часового періоду та супроводжуються радикальними змінами в розвитку культурного життя народу.

Екстремальний (катастрофічний) характер не визначає радикального впливу на характер архітектурних об'єктів. Наприклад М.М. Микишасьєв зазначає, що події Вітчизняної війни 1812р. та Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр., коли катастрофічні події супроводжуються величезними руйнуваннями і людськими втратами, навіть не торкнулися стильових особливостей архітектури та інших мистецтв, хоча і внесли неабияку частку героїчної патетики в післявоєнний період [11.С. 198].

Динамічні внутрішні соціальні зміни характерні безпосередньо для самої архітектури (формування об'єктів архітектури). На зміну традиційних форм архітектурних об'єктів суттєво впливають зміни соціальної структури населення (у відповідності до економічного розвитку суспільства). А нові форми архітектурних об'єктів залежать від економічної та політичної динаміки розвитку суспільства та його соціального статусу. Така класифікація соціальної

структури суспільства дає більше можливостей для аналізу конкретних соціальних замовлень вимог (стандартів, запитів) та їх впливів на той чи інший архітектурний об'єкт у відповідності до його функціонального призначення.

В методах соціальних досліджень з питань архітектури доцільно зазначити вагомий вплив соціокультурних середовищ. В підході до соціологічного дослідження методикою є соціальна класифікація. Використання соціальної стратифікації в дослідженні зазначених питань дає усвідомлення до якого суспільства належить досліджуваний архітектурний об'єкт. Класифікується на мікро та макро соціологію - від мало чисельних груп населення та людства в цілому до малих.

До *макросоціологічного* аналізу відносяться проблеми значних соціальних змін. Під впливом соціокультурних факторів на певному проміжку часу змінюється образ та форма архітектурних об'єктів. Наприклад, В.В.Кирилов простежив закономірності змін архітектурної та містобудівної діяльності в Москві за реформи Петра I. Він визначив, що введення нових принципів організації міського середовища стало причиною:

1. Розбудови заміських маєтків європейського типу з регулярними парками;
2. Зміни в типології та статистиці храмів, світських палаців, суспільних об'єктів;
3. Типізації житла.

Для дослідження соціального впливу на архітектуру за допомогою мікросоціологічної стратифікації необхідно розглядати вплив культурно – релігійних факторів.

Мікросоціологічний аналіз вивчає проблему індивідуума, проблематику з питань соціальної взаємодії в середині малочисельних груп та окремих індивідуумів. В історії архітектури за таким аналізом розглядаються питання взаємодії архітектора, замовника та учасників будівельного процесу та їх вплив на кінцевий результат архітектурного рішення об'єкту. При соціологічних дослідженнях процеси макросоціології та мікросоціології органічно взаємодіють та перетікають один в одного.

Висновок. Використання соціологічного дослідження в архітектурі дають можливість розглядати питання про особливості виникнення певного архітектурного об'єкту та його характеру в конкретному соціальному середовищі. Для того щоб усвідомити та дослідити соціальний зміст архітектури необхідно опиратися на призму світоглядних знань. В такому контексті взаємодія соціології та архітектури розширюється засобами використання додаткових методологій та гуманітарних дисциплін. В результаті взаємозв'язків міждисциплінарної взаємодії приєднується аналітична та соціальна психологія, архітектурна семіотика та інші напрямки, які

спрямовують вивчення та дослідження впливу архітектури на свідомість та мислення людини (індивіда), а також на те як архітектура в свою чергу віддзеркалює уяву про світ та місце людини (індивіда) в світі.

Перспективність використання соціологічного дослідження в архітектурі дає більше можливостей для усвідомлення та розуміння архітектурного середовища минулого та нинішнього часу і напрямки розвитку в майбутньому через усвідомлення принципів взаємодії свідомості людини (суспільства) та архітектурного середовища. Це дає можливість спрямовувати та використовувати попередній досвід для визначення стратегічного напрямку нових підходів в процесі проектування такого нового архітектурного об'єкту (середовища), яке відповідає новим соціальним стандартам «майбутнього суспільства» на етапі науково – технічного розвитку людства в цілому.

Використана література

1. Вежель Г.С. Научный потенциал существующего историко – архитектурного знания/Методологические проблемы современного архитектуроведения. Сб. научн. тр. – М.: ВНИИТАГ, 1989 г.- С. 125.
2. А.И. Некрасов Теория архитектуры / М.: Стройиздат. – 1994 г. - С. 39.
3. Волков Ю. Г., Добренков В. И., Нечипуренко В. Н., Попов А. В. Социология /- М.: Гардарики, 2003 г. - С. 65.
4. К.К. Хачатрянц Социальные основы архитектурного проектирования/Учеб. пособие для вузов – Минск: Вышэйш. шк. – 1992 г. - С. 92.
5. В.Л. Глазычев Социология архитектуры – какая и для чего? / Зодчество. – 1978 г. – № 2.
6. А.Я. Флиер Размышления о состоянии и перспективах историко – архитектурной науки / История архитектуры: Объект, предмет и метод исследования. – М. – 1988 г. - С.32-33.
7. Н.Н.Воронин Архитектурный памятник как исторический источник (Заметки к постановке вопроса) / Советская археология. – 1954 г. - С.48.
8. В.Л. Хайт Об архитектуре, ее истории и проблемах: сб.науч.ст. / М.: УРСС, 2003 г. - С. 22.
9. Х.Делитц Архитектура в социальном измерении/Социологическое исследования. – 2008 г. - №10- С.1.
- 10.Р. Эдельман Каждый имеет право на жилище. Организация жилого пространства в русском крестьянском доме, 1880 – 1930 годы / Жилище в России: век XX. Архитектура и социальная история. – М.: Три квадрата, 2001 г. - С. 11.

11. М.Н. Микишатъев «Нарышкинский стиль » и русская архитектура конца XVII века (к проблеме в «переломов» в общественном и художественном развитии) / Архитектура в истории русской культуры: сб.ст. – М., 2005 г. – Вып.6: Переломы эпох- С.198.

Аннотация

Определены основные направления социологического исследования в архитектуре; рассмотрены истоки общественного эволюционного развития, социологические аспекты влияния на развитие архитектуры и формирование мировоззрения архитектора.

Ключевые слова: архитектура, социология, социология архитектуры, социальный смысл архитектуры, социальное влияние, социальные функции, уровни социального исследования.

Annotation

This article explore the main areas of sociological research in architecture; the sources of social evolution, sociological impacts on the development of architecture and formation of ideology architect.

Keywords: architecture, sociology, sociology, architecture, social meaning of architecture, social influence, social functions, levels of social studies.